

LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA AL MÓN
DEL COMERÇ I LA INDÚSTRIA,
ELS DOCUMENTS ADMINISTRATIUS *

Per Carles DUARTE I MONTSERRAT

Cap de la Secció d'estudis de llengua catalana i llenguatge administratiu
de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya

Senyores, senyors.

Abans de res vull expressar el meu agraïment al Sr. Ramon Santesmasses i Mestre, com a President de la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Lleida, per la invitació que m'ha estat feta per presentar aquesta conferència com a acte de cloenda del I Curs de llenguatge administratiu i comercial organitzat per la Cambra.

I agraeixo de manera especial aquest oferiment perquè em dóna la possibilitat de tractar d'un tema que considero d'una gran importància i de fer-ho davant d'un públic ben apropiat.

En el procés de conformació del règim democràtic a l'Estat espanyol Catalunya va reivindicar la satisfacció de l'aspiració històrica, profunda i irrenunciable al reconeixement i al ple exercici de la seva identitat.

Sens dubte un dels vessants bàsics en què es manifesta aquesta identitat és el fet de tenir una llengua pròpia.

La Constitució de 19 de desembre de 1978 reconeix explícitament la pluralitat lingüística de l'Estat i encomana als Estatuts d'Autonomia la determinació del règim d'oficialitat per a les llengües de l'Estat, llevat del castellà, del qual s'ocupa expressament la Constitució.

L'Estatut d'Autonomia de Catalunya, de 18 de desembre de 1979, que és una llei orgànica de l'Estat i que, amb la Constitució i els altres Estatuts, configura l'anomenat bloc de constitucionalitat, estableix que «la llengua pròpia de Catalunya és el català» i que «l'idioma català és l'oficial de Catalunya». Una regulació semblant trobem a l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana i al de les Illes Balears i la trobem a faltar en el cas

* Conferència presentada el dia 25 de febrer de 1988 a la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Lleida.

del català a l'Estatut d'Autonomia d'Aragó. Un cas a part és el d'Andorra, estat en què el català és l'única llengua oficial.

Del bloc constitucional es desprèn, doncs, un marc legal en matèria lingüística que atorga una preeminència al castellà pel fet de ser llengua oficial en tot el territori estatal i alhora una preeminència a Catalunya de la llengua catalana pel fet de ser declarada llengua pròpia i, doncs, primera de les dues llengües oficials a Catalunya.

Aquest principi de consideració del català com a llengua pròpia, el trobem reflectit també a la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya, de 18 d'abril de 1983, la qual, a més de reiterar-lo amb caràcter general, l'enuncia aplicat a l'ensenyament, a l'administració de la Generalitat, l'administració territorial catalana i l'administració local, i el reconeix ben clarament a la toponímia en definir que «els topònims de Catalunya, excepte els de la Vall d'Aran, tenen com a única forma oficial la catalana».

Les previsions de la Constitució i de l'Estatut d'Autonomia en matèria lingüística han exigít i continuaran exigint un esforç per estendre el coneixement i l'ús de la llengua catalana fins als nivells que corresponen a una llengua estatuïda com a pròpia i l'oficial de Catalunya. En aquest procés de normalització les institucions autonòmica i locals tenen una responsabilitat singular, definida en les normes legals, de capdavanteres i impulsores, però és ben cert que una modificació tan substancial dels comportaments socials en el vessant lingüístic com la que comporten la Constitució i l'Estatut requereix el compromís i la participació de tots els estaments socials i del conjunt de la població.

Dins del teixit social, el món del comerç i de la indústria, com a component dinàmic i actiu de la vida col·lectiva, ha començat ja a assumir, i ha de continuar assumint encara amb més decisió, la seva responsabilitat en el procés de normalització. I cal que ho faci en tots els aspectes de la seva activitat: la retolació interna i externa, la publicitat en els mitjans de comunicació, la documentació escrita i els impresos, l'atenció oral als clients, les relacions laborals i la selecció del personal i les comunicacions amb les administracions públiques (cf., a més, els articles 3.4 i 15 del Decret 107/197, de 13 de març, pel qual es regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat).

Cal tenir en compte, a més, l'increment considerable constatat en el coneixement de la llengua catalana. Recordem que, segons les dades extremes del padró municipal de 1986, un 90,4 % dels residents a Catalunya entenen el català. Aquestes dades encara són més contundents a les comarques de ponent on el percentatge de població que entén el català arriba al 96,3 % i el de la població que sap parlar el català és del 82,8 %, en contrast amb el 64 % per a tot Catalunya. Afegim-hi que les comarques amb un percentatge més alt de persones que entenen el català són les Garrigues i el Pallars Sobirà (amb més d'un 98 %). Aquestes dades sociolingüístiques no s'adiuen amb els índexs de presència efectiva de la llengua catalana en

l'activitat comercial i industrial i ens han d'esperonar a intensificar-la, sobretot si tenim en compte, com demostren l'experiència i els estudis realitzats (per exemple en una enquesta realitzada per ECO Catalunya per encàrrec de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat s'obté un 74 % de respostes de valoració clarament favorable a la retolació dels comerços en català, un 22 % de respostes de valoració indiferent i només un 4 % de valoració negativa), que aquesta presència no genera cap tipus de rebuig, ans al contrari és rebuda amb simpatia i com un fet natural, fins i tot entre aquells sectors, minoritaris a les terres de Lleida, de persones que encara no saben parlar català. Recordem que l'art. 2.1 de la Llei de Normalització Lingüística defineix el dret dels ciutadans a «adreçar-se en català (...) a les empreses públiques i privades (...), desenvolupar en català les activitats professionals, laborals».

L'administració autonòmica i local no pot restar passiva en la tasca de normalització en el comerç i la indústria i l'afavoreix amb la creació de serveis municipals de català (a hores d'ara n'hi ha a Agramunt, Guissona, el Pallars Jussà i el Pallars Sobirà, la Seu d'Urgell i Solsona) i de centres de normalització lingüística (actualment n'hi ha a la Vall d'Aran), amb l'edició i la distribució de vocabularis i cartells sobre activitats comercials (lèxic de bars, perruqueria, ferreteria, fruites i verdures, automòbil...), etc. Però, a més d'aquestes accions, ha adoptat un seguit d'acords i de normes adreçades a facilitar l'extensió del català en el comerç i la indústria. Potser la darrera d'aquestes disposicions és l'Ordre del Conseller de Cultura de la Generalitat, de 25 de gener de 1988, publicada al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* del dia 5 de febrer, per la qual es convoca un concurs públic per a la concessió de subvencions a entitats sense finalitat de lucre i a *empreses privades* per iniciatives adreçades a augmentar la presència pública de la llengua catalana, convocatòria per a la qual s'ha previst un termini de presentació de sol·licituds que acabarà el dia 5 d'abril. Però aquesta Ordre, que té com a antecedents directes una altra Ordre de 5 de maig de 1987 i una convocatòria de 23 d'octubre de 1986, s'inscriu dins d'un conjunt més ampli de disposicions que inclouen acords de corporacions locals, com els ajuntaments de Berga, Sant Feliu de Llobregat o Olot, que, basant-se en l'article 25.2 de la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya, concedeixen reduccions o exempcions d'obligacions fiscals per la retolació comercial en català, normes sobre etiquetatge, etc.

Pel que fa a l'etiquetatge, recordem que el Decret 389/1983 estableix la possibilitat d'etiquetar els productes comercials només en català, possibilitat reconeguda pel Tribunal Constitucional a la sentència de 19 d'abril de 1988 quan declara constitucional aquesta previsió de l'esmentat decret, contra la qual el Govern de l'Estat havia interposat recurs. En el mateix sentit, el Decret 10/1987 disposa que «l'etiquetatge obligatori dels productes pirotècnics que es comercialitzin a Catalunya s'haurà de redactar necessàriament en català o en castellà indistintament o bé en ambdues llengües

al mateix temps». Podem esmentar també com a norma estatal el Reial Decret 418/1987, sobre les substàncies i els productes que intervenen en l'alimentació dels animals, que disposa que «per a la tramesa a d'altres Estats membres de la CEE, les etiquetes i la documentació corresponent estaran redactades com a mínim en una de les llengües oficials del país destinatari. La tramesa a Espanya per part d'altres Estats membres exigirà que les indicacions que figurin en les etiquetes o documents estiguin escrites en llengua oficial de l'Estat espanyol i els pesos i volums expressats en unitats de sistema mètric decimal».

Quant a les retolacions internes, podem referir-nos a l'Ordre de 18 de febrer de 1986 de normalització lingüística dels rètols utilitzats en la senyalització d'aparells i instal·lacions en matèria de seguretat industrial, la qual prescriu que «hauran de ser en l'idioma català» o al Decret 147/1987, que disposa que els tallers de reparació d'automòbils «restaran obligats a exhibir al públic de forma perfectament visible, almenys en català, un cartell amb les lletres de dimensions no inferiors a 7 mil·límetres en el qual s'especificaran els preus aplicables per hora de treball i per serveis concrets» i que els catàlegs i tarifes de les peces que s'emprin en les reparacions «hauran d'estar redactats, almenys, en català».

A aquestes normes podem afegir per exemple el Decret 125/1984, que regula l'ús de la llengua catalana a les escriptures públiques i que afavoreix la implantació o la generalització de la presència del català a les lletres de canvi (des del mes de gener de l'any 1986) o als talonaris de xecs emesos per les entitats de crèdit.

Més específica i concreta resulta l'acció de foment des de l'administració del doblatge o la subtitulació en català de les produccions videogràfiques estrangeres (Ordre de 20 de maig de 1987), de produccions fonogràfiques en català (Ordre de 6 de juliol de 1987), etc.

Tot aquest ventall d'actuacions normatives ens donen una imatge prou clara de la voluntat de les institucions oficials d'ampliar la presència pública de la llengua.

Però alhora que han estat dictades les esmentades normes s'ha seguit una política de promoció de l'ús del català amb campanyes publicitàries de sensibilització en els mitjans de comunicació, en què s'ha dedicat una atenció especial a la retolació dels establiments.

Un dels aspectes decisius en el procés de normalització lingüística és el de la fixació d'un model propi de llenguatge administratiu i comercial.

La llengua catalana posseeix una de les tradicions més importants entre les de les llengües europees vives com a llengua de l'administració i del comerç. No debades el comerç català fou un dels més actius de la Mediterrània medieval, amb una intensa relació amb tots els països, alhora que es consolidava un procés d'expansió política que arribava amb més o menys intensitat i extensió a Sicília, Sardenya, Nàpols, Tunísia o Grècia.

N'hi ha prou a examinar el gran corpus de documentació comercial i

administrativa en català a l'Edat mitjana per comprendre que no és possible renunciar avui a l'establiment d'un llenguatge administratiu comercial propi en català, vinculat a la seva tradició i alhora amb una resolta vocació de modernitat, al costat de les llengües de més difusió internacional.

Sí, fora injust d'oblidar tota la terminologia i la fraseologia catalana que trobem a les lleudes en català del segle XIII, als contractes de comanda o d'assegurança, les lletres de canvis, les actes de protest que des del segle XIV esdevenen habituals en català, al fonamental *Llibre del Consolat de Mar*, etc. Termes o expressions com *corredor* i *corredura*, *a escar*, *lleuda* i *lleuder*, *llogar*, *llogador* i *lloguer*, *nòlit* i *noliejar*, *préstec*, *ròssec* o usos com el tractament de «vós» per al destinatari de correspondència de caràcter formal són habituals en el català medieval.

Però, com deia fa un moment, les fonts històriques no constitueixen l'únic element de referència, sinó que cal que ens aturem a analitzar els formularis de documentació administrativa i comercial en anglès, alemany, francès o italià. Hi observarem una preocupació per modernitzar el disseny d'impresos a fi de millorar-ne la imatge i la utilitat (amb un ús més adequat dels recursos gràfics i una organització més funcional de la informació), un interès a definir un llenguatge caracteritzat per l'eficàcia de la comunicació, amb un ús preferent de les formes verbals en activa (més que no pas en passiva), de la primera persona del singular (més que no pas de la tercera), i una voluntat d'evitar usos que signifiquin comportaments discriminatoris per a la dona.

Aquesta conjuminació de la tradició i de la modernitat ha de permetre definir, en el sentit amb què ja ho he començat a fer la Comissió Assessoradora de llenguatge administratiu de la Generalitat, un model propi de llenguatge administratiu i comercial, independent de l'anacronisme que lamentablement presenta sovint encara el llenguatge administratiu i comercial en castellà.

Com acabem de veure, la normalització lingüística no tan sols exigeix un esforç d'extensió de l'ús de la llengua catalana, sinó també una fixació de la norma o el model que aquesta llengua ha d'adoptar en els diferents àmbits d'ús. En el cas del comerç i de la indústria hem assenyalat l'existència d'un marc legal que tendeix cada vegada més a facilitar la generalització del català; hem constatat, a més, que la situació sociolingüística permet d'avançar més del que s'ha fet fins ara en aquest procés de normalització i finalment hem indicat que ja s'estan duent a terme treballs rigorosos per a l'establiment del llenguatge administratiu i comercial en català.

Tots aquests factors han d'anar acompanyats de l'assumpció del compromís immediat i concret per part del petit botiguer o de l'industrial, que han ser conscients de la importància de la normalització lingüística a l'hora de prendre decisions sobre la retolació interior o exterior, sobre la seva publicitat, sobre la documentació interna i externa, etc.

En aquest sentit considero que cal valorar positivament la tasca realitzada per les Cambres Oficials de Comerç i Indústria de Girona, que, entre d'altres activitats, ha editat un *Formulari comercial català* i un *Diccionari pràctic de comerç exterior català-anglès anglès-català*, i de Lleida, que, entre els diferents serveis que ofereix, duu a terme una remarcable tasca formativa, de correcció i d'assessorament en llengua catalana, com palesa aquesta conferència que he estat convidat a presentar avui amb motiu de la cloenda del I Curs de llenguatge administratiu i comercial organitzat per la Cambra.

Moltes gràcies.